

ПРАВНИ АФОРИЗМИ**

1

Право се налази у лабилној равнотежи усред поларних напетости, равнотежи која је стално угрожена и коју увек изнова треба успостављати. (1932)

2

Појму исправног права (*das richtige Recht*) исто толико припада да буде позитивно, као што је задатак позитивног права да садржински буде исправно. (1914)

3

Право је воља за правдом. (1945)

---

* Густав Радбрух (Gustav Radbruch) рођен је 1878. у Либеку, а умро 1949. у Хајделбергу. Ученик Франца фон Листа (Franz von Liszt), реформатора у области кривичног права. Радбрух је био професор кривичног права и правне филозофије на универзитетима у Кенигсбергу, Килу и Хајделбергу. Био је и немачки министар правде 1921/22. и 1923. године. Године 1933. био је отпуштен из политичких разлога, а 1945. године поново је преузео своју професуру у Хајделбергу и био декан тамошњег Правног факултета – Његова главна дела по хронолошком реду објављивања, јесу следећа: *Einführung in die Rechtswissenschaft*, 1910; *Rechtsphilosophie*, 1914; *Kulturlehre des Sozialismus*, 1922; *Entwurf eines Allgemeinen Deutschen Strafgesetzbuchs*, 1922, P. J. Anselm Feuerbach: *ein Juristenleben*, 1934; *Elegantiae Juris Criminalis*, 1938; *Gestalten und Gedanken*, 1946; *Theodor Fontane oder Skepsis und Glaube*, 1945; *Der Geist des Englischen Rechts*, 1946; *Vorschule der Rechtsphilosophie*, 1947; *Geschichte des Verbrechen* (mit H. Gwinner), 1951; *Der innere Weg. Aufriss meines Lebens*, 1951; *Kleines Rechtsbrevier*, 1954; *Der Mensch im Recht*, 1957. – Књигу афоризама из његових дела саставио је и по тематским целинама објавио немачки правни филозоф Артур Кауфман (Arthur Kaufmann): *Gustav Radbruch, Aphorismen zur Rechtsweisheit*, Göttingen, Vandenhoeck und Ruprecht, 1963. Преводилац је из те књиге одабрао оне афоризме који се претежно односе на проблематику права, правне науке, правне филозофије и правничког позива. – Нап. прев.

** Рад је изворно објављен у Архиву за правне и друштвене науке, бр. 3/1978, књ. I, стр. 383-393. Превод и одабир афоризама: академик Данило Баста (Зрењанин, 1945).

4

Право, укључив и позитивно право, уопште се не може друкчије дефинисати осим као поредак и установљење (*Satzung*) који су по свом смислу одређени да служе правди. (1946)

5

Само правда (и неправда), само исправно (и неисправно) право могу припадати царству вредности, а не право као такво. (1914)

6

Право је све оно што може бити учињено предметом праведне пресуде, дакле и неправедне пресуде; право је оно што би требало да буде праведно право, свеједно да ли је оно одиста праведно право; право је оно што има правну сврху, али нипошто нема потребу да буде достигнуто; право је успели или/и неуспели покушај да буде исправно право. (1914)

7

За важење доказиво неисправног права не да се замислити никакво оправдање. (1914)

8

Нека наредба, којој чак није својствена воља да једнаке третира једнако, а неједнаке неједнако, може бити позитивно важећа, може бити целисходна, штавише, нужна а стога и апсолутно законска, али би јој требало ускратити име права, јер право је само оно што бар смера ка томе да служи правди. (1924)

9

Не може се замислити никакво образложење за то да прописано право, које је без сумње спознато као неправедно, сачува своје важење. (1932)

10

Ма колико садржина права претежно била одређена државном целисходношћу, форма права ипак лежи изван и изнад подручје утицаја државних циљева. (1932)

11

Поредак који искључиво хоће да служи општем добру а појединачном интересу одриче сваку оправданост, свакако не би могао изискивати име права. (1937)

12

Тамо где право не би било ништа до вођина заповест, остало би необјашњено обвезивање и самог вође путем права, остала би, дакле, необјашњена правна држава и остала би необјашњена субјективна јавна права. Напротив, ти појмови се формално могу објаснити само из позитивистичке садржине мисли о правној сигурности, а материјално само из индивидуалистичке садржине мисли о правди. Даље, независност судова би остала неразумљива, кад би право било само заповест вођина у служби општег добра, кад оно не би развило властиту законитост која би била независна од пуког мишљења о целисходности и поковања заповести. (1937)

13

Право је пре и изнад државе, чак државни закон има основ свог важења у надзаконском праву, а не у самовезивању државе за свој сопствени закон, које представља сувише слабу основу за важење закона. (1945)

14

Не, не може се рећи: све што користи народу јесте право, већ обрнуто: све што је право, користи народу. (1945)

15

Сила не претходи праву, али победничка сила ствара ново правно стање. (1947)

16

Постоје правне немогућности, као што постоје природне немогућности, и постоје неизлечиви правни случајеви, као што постоје неизлечиве болести. (1924)

17

„Право“ није само категорија која претходи сваком правном разматрању и лежи му у основи, није само мисаона форма изван које се не може мислити ништа што је правно, већ и реална форма културе која захвата и обликује сваку чињеницу правног света. (1932)

18

Право неће да буде само норма која вреднује него и моћ која делује, а главна врата кроз која оно из царства идеја улази у царство стварности, да би овладало животним односима, јесте судија. У судији се одвија оваплоћење права. (1929)

19

Да би постало делотворно, наддржавно право не мора обитавати негде на небу вредности изнад нас, оно мора добити овоземаљски, социолошки облик. Ово постајање права обликом врши се у судијској служби. (1945)

20

Старо је „лукавство светске историје“ да она право које хоће да доведе до важења издаје за већ важеће, а да право које би хтела да стави ван снаге издаје за оно које је већ ван снаге. (1929)

21

Социјални развој права, а то је оно што чини величину и импресивност тог развоја, не показује се као остваривање неког програма, већ као самоостваривање неке надсвесне историјске нужности, која је постојала пре него што је била сазната, која је снажнија од свих отпора и свеснија циља од свих неспоразума појединачних људи. (1930)

22

Право је постепено изгубило своју самосталност и властиту успостављеност, оно је преузело у себе доброту, ставило се у службу добробити, моралности, културе – постало је социјално право. (1919)

23

Пошто је правни поредак у исто време поредак мира, њему се у понекој багателној ствари најбоље служи кад се, ради „драгог мира“, одустане и од „доброг права“. (1929)

24

Праву као моралној норми, као и праву као позитивном императиву, логички претходи право као мерило – ова форма мерила је праоблик како позитивног, тако и исправног права. (1914)

25

Норма захтева моралност, императив захтева пуку легалност. (1914)

26

Рећи за право да оно захтева само легалност, значи: одрећи му способност да утемељује дужности. (1914)

27

У обичају сви заповедају сваком појединцу, у праву јединствена воља заповеда свима – у моралу свако заповеда само себи самом. (1929)

28

Наше право је право на могућност испуњавања дужности, право да вршимо своју дужност – и зато је, обрнуто, дужност да чувамо своје право. (1914)

29

Право не служи моралу помоћу правних обавеза које намеће, већ помоћу пррва која гарантује. Оно моралу није окренуто оном својом страном на којој су обавезе, већ оном на којој су права. Оно појединцима гарантује права да би они утолико боље могли да удовоље својим моралним дужностима. (1932)

30

Оно што је правно заповеђено постаје дужношћу тек тиме што се уздиже до моралне дужности, дакле на подручју етике. Правна обавеза је тако утемељена као морална дужност, а не као истинска правна обавеза. (1932)

31

Морал захтева да човек своју дужност врши из осећања дужности, право допушта и друге побуде. (1932)

32

Право може извести своје важење само из важења морала, правни прописи доспевају до важења само тиме што их морална личност присваја себи као етичке норме. (1914)

33

Морал је, с једне стране, сврха права и, баш зато, основ његовог обвезујућег важења, с друге стране. (1932)

34

Важење права засновано је на моралу, јер је сврха права усмерена ка моралном циљу. (1947)

35

Тиме што право олакшава моралност – оно је у исти мах отежава. (1914)

36

Право је само могућност морала, а баш зато и могућност не-морала. Право може морал само омогућавати, а не изнуђивати, јер морални чин, по нужности појма, може бити само чин слободе; но, пошто право може морал само омогућавати, оно неизбежно мора омогућавати и не-морал. (1932)

37

Језик закона се никада неће моћи изједначити с језиком новина, књиге, промета. Он је шкрт језик који не каже ниједну сувишну реч, опор језик који заповеда без образлагања, хладан језик који се никад не узбуђује, и у свим тим особеностима оправдан као и било која друга стилска форма. (1922)

38

Велика законодавна дела имају обичај да са собом донесу привремени прекид правног развоја. (1929)

39

Само буђење и учвршћивање правне свести могу створити поуздано јемство правног понашања. (1932)

40

Реткост добро изображеног правног осећања не објашњава се само тиме што такво осећање поред себе захтева исто тако добро изображену савест; штавише, томе још доприноси то што правно осећање, потпуно друкчије од савести, претпоставља окретан интелект. (1914)

41

Великог борца за право карактерише особена мешавина хладноће и жара, интелектуализма, који једини оно појединачно може уздићи до општости и тако о томе доносити праведне судове, и страсти, која апстрактну мисао правде једина може поново испунити делатном ватром индивидуалног живота. (1914)

42

Правно осећање захтева хитар дух који може прелазити од посебног ка општем и од општег поново ка посебном. (1932)

43

Идеални циљ остаје да се правно осећање и савест доведу у међусобну равнотежу, да се морално испуњавање дужности схвати као највиши циљ права и да се право схвати само као право да се испуњавају своје моралне дужности. (1949)

44

Идеја права не може бити ниједна друга осим правде. (1932)

45

Правда је апсолутна вредност равна с истинитим, добрим, лепим, дакле вредност која је заснована на самој себи и није изведена из виших вредности. (1947)

46

За правду важи оно што важи за истину: оно што је целисходно није, додуше, истинито (као што мисли прагматизам), али је оно што је истинито, управо кад се може развити без обзира на неку сврху, еминентно целисходно. (1932)

47

Правда је други велики задатак права; први је, међутим, правна сигурност, мир. (1929)

48

Правна сигурност захтева да се у сваком правном спору једном каже последња реч, па била та реч и неумесна. (1947)

49

Што је више граница, то је више граничних случајева, што је више граничних случајева, то је више спорних питања, што је више спорних питања, то је више правне несигурности. (1908)

50

Правна сигурност није једина и није одлучујућа вредност коју право има да оствари. Поред правне сигурности ступају друге две вредности: целисходност и правда. У ступњевању тих вредности, целисходност права за опште добро треба да ставимо на последње место. Право нипошто није све оно „што користи народу“, већ народу на крају крајева користи само оно што је право, што ствара правну сигурност и тежи за правдом. (1946)

51

Правда иде испред целисходности. А и правна сигурност има предност пред целисходношћу. (1947)

52

Не сме се веровати да је тврдња о увек и свуда истом природном праву чисто емпиријски оповргнута већ обичним указивањем на шаролику разноврсност правних погледа различитих епоха и нација. (1914)

53

Само је категорија исправног, праведног права општеприхватљива, али то није ниједна од њених примена. (1914)

54

Ма колико се право, по својој садржини, могло неправедно обликовати, једну сврху ће увек, већ својим пуким постојањем, испуњавати: сврху правне сигурности. (1914)

55

Апсолутно важење позитивног права је позитивно-правна – али баш зато и *само* позитивно-правна истина, истински смисао позитивног права, али зато још не и истина. (1914)

56

Правни позитивизам, то идолопоклонство моћи, значио је правну делимичну појаву раздобља реалне политике, државе моћи. (1919)

57

Надпозитивно и, у том смислу, природноправно вредновање позитивног права, не само по његовој форми и његовој садржини већ и по његовом важењу, нераздвојно је повезано са суштином правне филозофије. (1924)

58

Мисао природног права била је заблуда – али је она била најплодотворнија заблуда која се може замислити. (1929)

59

Доиста је општепризнато да нема другог осим „прописаног“, „позитивног“ права. (1929)

60

Природно право час служи дубљем учвршћивању прописаног права, час, управо обрнуто, борби против прописаног права. (1932)

61

Држава је везана за своје позитивно право надпозитивним, природним правом, истим природноправним начелом на којем се једино може заснивати важење самог позитивног права. (1932)

62

Природно право се може остварити само у природном стању. Насупрот томе, социјални поредак је у културним земљама неразрешиво зависан од традиције. (1944)

63

Ово се, међутим, мора дубоко утиснути у свест народа и правника: могу постојати закони таквог степена неправедности и опште штетности да им се мора одрећи важење, штавише, да им се мора одрећи правни карактер. (1945)

64

Кад закони свесно поричу вољу за правдом, кад нпр. људска права људима самовољно јемче и одричу, онда тим законима недостаје важење, онда народ није дужан да им се повинује, онда и правници морају наћи храбрости да им одрекну правни карактер. (1945)

65

Ми се поново морамо опоменути људских права која стоје изнад свих закона, на природном праву, које одриче важење законима непријатељским према правди. (1946)

66

Својим уверењем „закон је закон“, позитивизам је разоружао немачки правнички сталеж против законâ са самовољом и злочиначком садржином. При том позитивизам уопште није у стању да властитом снагом образложи важење законâ. (1946)

67

Тамо где се за правдом чак и не тежи, где се једнакост, која чини језгро правде, свесно пориче при установљавању позитивног права, ту закон није нпр. само „неисправно право“, он је, штавише, уопште лишен правне природе. (1946)

68

Тамо где неправедност позитивног права достиже такву меру да правна сигурност, која је зајемчена позитивним правом, у односу на ту неправедност уопште више нема тежине, у таквом случају неправедно позитивно право има да узмакне пред праведношћу. (1947)

69

Само правна сигурност може подупирати правно важење неисправног права, али се могу замислити случајеви у којима су неисправност правне садржине, њена неправедност или нецелисходност, таквог степена да, насупрот томе, вредност правне сигурности, зајемчене важењем једном прописаног права, не може имати тежине. (1932)

70

Правни позитивизам, који се мање или више предају на свим катедрама, навикао је правнике на то да сваку државну вољу у форми закона признаје као право. (1948)

71

Демократија је, извесно, добро вредно хвале, али је правна држава као дневни хлеб, као вода за пиће и ваздух за дисање, и најбоље на демократији је управо то што је само она подесна да осигура правну државу. (1946)

72

Законодавство је поверено законодавцу само под условом да самог себе подврне владавини закона. (1934)

73

Потреба је правничког позива да се у сваком тренутку истовремено буде свестан своје узвишености и своје дубоке сумњивости. (1947)

74

Нама правницима је досуђено оно најтеже: да верујемо у свој животни позив и да ипак уједно, у неком најдубљем слоју нашег бића, увек изнова сумњамо у њега. (1929)

75

Велика сумњала у науку и вредност права, један Толстој, један Домије, један Анатоли Франс а тако и Кирхман, за будућег правника су непроцењиви опомињачи за самоосвешћивање. Јер, добар правник може постати само онај који је са рђавом савешћу правник. (1949)

76

Само образован човек може уистину бити ваљан правник. (1929)

77

Правник као научник не сме ништа сматрати разумљивим по себи. (1907)

78

Прецењивање логичког елемента у правном методу дели случајног од рођеног правника. (1904)

79

Рад правника је рад разума, овладавање расплинутом збрком људских односа помоћу оштрине јасних појмова. (1919)

80

Правни поредак може живети само ако су одређени чланови правне заједнице испуњени не само својим посебним интересом него и правном свешћу која лежи у основи тог поретка. (1947)

81

Неизоставној суштини правне науке припада то што хоће да види само појединачно дрвеће а не и шуму. (1932)

82

Правно мишљење захтева да се човек бави само најконкретнијим животом, а ипак, опет, само његовим најапстрактнијим обрисима. (1932)

83

С једне стране, правна филозофија је политичка страначка борба транспонована у сферу духа, с друге стране, политичка страначка борба се уједно показује као величанствена правно-филозофска дискусија. Све велике политичке промене припремила је или пратила правна филозофија. На почетку је стајала правна филозофија, на крају револуција. (1932)

84

Правна филозофија као функција теоријског ума ставља све могуће предмета вредновања на избор практичком уму појединца, дакле не само његовом нахођењу него и његовој савести. (1914)

85

Чисто емпиристичка општа наука о праву је еутаназија правне филозофије. (1914)

86

Поред математике и латинског језика, ништа није тако подесно да образује за логичко мишљење као правна наука. (1924)

87

Пуко случајно знање нигде није опасније доли у правној науци. (1920)

88

Правнички стил је исправно изостављање онога што је несуштинско. (1948)

89

Онај ко треба да ствара право мора бити честит. (1929)

Густав РАДБРУХ
(С немачког превео
Данило Н. БАСТА)